

JULITA ZAWADZKA

<https://doi.org/10.33995/wu2022.2.2>

Początek biegu terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej

Opracowanie jest poświęcone ustaleniu zasad określania początku biegu przedawnienia bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej w przypadku różnych podstaw prawnych roszczeń o naprawienie szkody. Przepisy Kodeksu cywilnego nie regulują tej kwestii wprost, stwierdzając tylko ogólnie, że roszczenia bezpośrednie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela przedawniają się w terminie przewidzianym dla tych roszczeń w przepisach o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, a więc w przepisach regulujących przedawnienie roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego. Nie sprecyzowano jednak, jak określić początek biegu tego terminu. W opracowaniu przyjęto, że również początek biegu przedawnienia roszczeń bezpośrednich poszkodowanego wobec ubezpieczyciela należy w każdym przypadku ustalić na podstawie tych przepisów, które określają początek biegu tego terminu dla roszczenia wobec ubezpieczonego, niezależnie od podstawy prawnej tego roszczenia.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej, *actio directa*, przedawnienie, wymagalność roszczenia, roszczenie odszkodowawcze.

Wprowadzenie

Kwestia przedawnienia roszczeń o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przysługujących poszkodowanemu wobec ubezpieczyciela w przypadku ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej została uregulowana w sposób szczególny. Jak wynika z art. 819 § 3 k.c., roszczenia te przedawniają się z upływem terminu przewidzianego dla tych roszczeń w przepisach o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Przepis ten budzi wątpliwości interpretacyjne w wielu aspektach i trafnie zarzuca się

mu liczne niedoskonałości¹, których przedstawienie i wyjaśnienie nie jest możliwe w ograniczonych ramach niniejszego opracowania. Zostanie ono poświęcone analizie jednej kontrowersyjnej kwestii, a mianowicie początku biegu terminu przedawnienia roszczeń, do których odnosi się art. 819 § 3 k.c., a więc roszczeń o odszkodowanie przysługujących poszkodowanemu bezpośrednio wobec ubezpieczyciela (dochodzonych w drodze tzw. *actio directa* przewidzianej w art. 822 § 4 k.c.²).

1. Wątpliwości dotyczące początku biegu terminu przedawnienia roszczenia wobec ubezpieczyciela

Początek biegu terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela nie jest wprost uregulowany w przepisach k.c. o umowie ubezpieczenia. Do 2007 roku obowiązywał art. 819 § 2 k.c., który stanowił, że „bieg przedawnienia roszczenia o świadczenie do zakładu ubezpieczeń rozpoczyna się w dniu, w którym nastąpiło zdarzenie objęte ubezpieczeniem”³. Zgodnie z przeważającym poglądem przepis ten odnosił się jednak tylko do roszczeń z umowy ubezpieczenia, tj. roszczeń przysługujących ubezpieczycielowi wobec ubezpieczającego i odwrotnie (art. 819 § 1 k.c.), ale nie dotyczył roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela (art. 819 § 3 k.c.)⁴.

1. Przede wszystkim art. 819 § 3 k.c. stanowi, że roszczenie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela o odszkodowanie lub zadośćuczynienie przedawnia się w terminie przewidzianym „dla tego roszczenia” w przepisach o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Jednak przepisy o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania nie zawierają żadnej regulacji przedawnienia „roszczenia poszkodowanego do ubezpieczyciela o odszkodowanie lub zadośćuczynienie”, a tylko regulację przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec sprawcy szkody. Przepisy o przedawnieniu „tego roszczenia” muszą być więc przepisami o przedawnieniu roszczeń o odpowiedzialności (sprawcy szkody) za szkodę wyrządzoną czynem niedozwolonym lub wynikłą z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Ponadto, zasadnie podnosi się, że art. 819 § 3 k.c. pomija możliwość ponoszenia odpowiedzialności odszkodowawczej podlegającej ubezpieczeniu od odpowiedzialności cywilnej, a opartej na innych przepisach niż przepisy o czynach niedozwolonych lub o odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Zob. szerzej M. Krajewski, *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011, s. 414–416; *idem*, *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016, kom. do art. 819 k.c., nb. 5.
2. Por. też art. 19 ust. 1 ustawy z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (tekst jedn.: Dz.U. 2021, poz. 854 z późn. zm.; dalej: u.o.o.). Niniejsze opracowanie nie odnosi się do roszczeń kierowanych przez poszkodowanego bezpośrednio do Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego i Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (art. 19 ust. 2–3 u.o.o.).
3. Przepis ten został uchylony ustawą z 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 82, poz. 557), która weszła w życie z dniem 10 sierpnia 2007 r.
4. Tak m.in. M. Krajewski, *Umowa ubezpieczenia. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2004, kom. do art. 819 k.c., nb. 7; Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z 5 maja 2005 r., sygn. I ACa 1724/04, LEX nr 175178 oraz Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z 21 grudnia 2012 r., sygn. I ACa 1198/12, Legalis. Por. też J. Łopuski, [w:] *Kodeks cywilny z komentarzem*, [red.] J. Winiarz, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1989, s. 733; E. Kowalewski, J. Łopuski, *Przedawnienie roszczeń z ubezpieczenia gospodarczego*, „Studia Ubezpieczeniowe” 1989, t. X, s. 94–95. Odmienne Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 23 kwietnia 2015 r., sygn. I ACa 994/14, Legalis. Jak wynika z uzasadnienia projektu nowelizacji z 13 kwietnia 2007 r., uchylając art. 819 § 2 k.c. ustawodawca zamierzał doprowadzić do „poddania roszczenia z umowy ubezpieczenia regule ogólnej z art. 120 § 1”

W tym zakresie istniały i istnieją wątpliwości wyrażające się w pytaniu, czy początek biegu terminu przedawnienia bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela należy ustalać według zasad ogólnych (art. 120 § 1 k.c.), czy też należy przyjąć, że art. 819 § 3 k.c., odsyłając w zakresie terminu przedawnienia do przepisów regulujących przedawnienie roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczonego⁵, odsyła do tych przepisów również w zakresie, w jakim regulują one początek biegu terminu przedawnienia.

Na tak postawione pytanie w doktrynie zaproponowano kilka odpowiedzi. Według jednej z nich art. 819 § 3 k.c. odsyła „wyłącznie do przepisów regulujących koniec okresu przedawnienia”⁶, co jednak nie wyjaśnia, jak wobec tego należy ustalać początek biegu tego terminu. Zgodnie z innym poglądem, również opierającym się na założeniu, że art. 819 § 3 k.c. odsyła wyłącznie do przepisów regulujących koniec okresu przedawnienia, termin przedawnienia bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela „liczy się od wymagalności roszczenia względem ubezpieczonego”⁷, z czego wynikałoby, że sam termin przedawnienia (rozumiany jako liczba miesięcy albo lat) należy ustalić na podstawie przepisów, do których odsyła art. 819 § 3 k.c., regulujących przedawnienie roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego, ale termin ten należy liczyć w każdym przypadku od wymagalności roszczenia poszkodowanego wobec sprawcy szkody⁸, niezależnie od tego, czy w świetle owych szczególnych przepisów od tego właśnie momentu biegnie termin przedawnienia roszczeń wobec ubezpieczonego. Wskazywałoby to na stosowanie do roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w każdym przypadku

---

(druk sejmowy nr 353 Sejmu V kadencji, s. 11 uzasadnienia), co może przemawiać za tym, że w wyobrażeniu ustawodawcy art. 819 § 2 k.c. odnosił się tylko do roszczeń wymienionych w § 1. Uzasadnienie nie odnosi się do wpływu nowelizacji na przedawnienie roszczeń bezpośrednich poszkodowanego wobec ubezpieczyciela.

5. Przez ubezpieczonego rozumieć w niniejszym opracowaniu również ubezpieczającego w sytuacji, w której umowa ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej nie jest zawierana przez ubezpieczającego na cudzy rachunek (por. art. 822 § 1 k.c.).
6. Tak K. Malinowska-Kamińska, *Konstrukcja claims made policy na gruncie prawa polskiego*, „Prawo Asekuracyjne” 2001, nr 1, s. 26. Cytowane stwierdzenie zostało jednak poczynione przez autorkę niejako na marginesie głównego toku wyводу i nie zostało szerzej rozwinięte. Co więcej, w późniejszych publikacjach autorka nie powtarza tego stanowiska, w związku z czym nie jest pewne, czy nadal je podtrzymuje, tym bardziej, że w odniesieniu do przedawnienia roszczeń wobec ubezpieczyciela o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym autorka zdaje się przyjmować, iż początek biegu terminu przedawnienia należy ustalać na podstawie przepisów art. 442¹ k.c. [zob. K. Malinowska, [w:] *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom II. Komentarz. Prawo o kontraktach w ubezpieczeniach. Komentarz do przepisów i wybranych wzorców umów*, [red.] Z. Brodecki, M. Glicz, M. Serwach, Wolters Kluwer, Warszawa 2010, s. 295–296; eadem, [w:] *Kontrakty na rynku ubezpieczeń. Komentarz do przepisów i warunków ubezpieczenia*, [red.] D. Fuchs, K. Malinowska, D. Maśniak, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 303].
7. Tak A. Raczyński, *Sytuacja prawna poszkodowanego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej*, CH Beck, Warszawa 2010, s. 229. Autor odwołuje się do wypowiedzi K. Malinowskiej-Kamińskiej, *Konstrukcja...*, s. 26.
8. Dla uproszczenia posługuję się określeniem „sprawcy szkody” na oznaczenie podmiotu, który w świetle właściwych przepisów prawa materialnego ponosi wobec poszkodowanego odpowiedzialność za doznaną przez tego ostatniego szkodę, ale należy pamiętać, że podmiotem ponoszącym tę odpowiedzialność nie zawsze jest „bezpośredni” sprawca szkody, który ponosi odpowiedzialność „za własny czyn”, lecz może nim być także inny podmiot, na którego przepisy prawa materialnego nakładają odpowiedzialność za naprawienie szkody, której bezpośrednim sprawcą może być inna osoba [zob. art. 427 k.c.; takie sytuacje mogą też zachodzić w przypadkach uregulowanych w art. 433, 435 § 1–2 oraz art. 436 § 1 k.c.; w odniesieniu do odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania zob. art. 474 k.c.).

ogólnej zasady z art. 120 § 1 zd. pierwsze k.c. (przy czym nie jest jasne, czy w świetle tego poglądu należy również stosować art. 120 § 1 zd. drugie k.c.).

Bardziej rozpowszechnione jest zapatrywanie, zgodnie z którym zawarte w art. 819 § 3 k.c. odesłanie do przepisów o terminie przedawnienia roszczenia przysługującego poszkodowanemu wobec sprawcy szkody dotyczy także regulacji początku biegu terminu przedawnienia⁹. Pogląd ten uzasadniono wskazaniem, że zwłaszcza terminy przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody wynikającej z czynów niedozwolonych (art. 442¹ § 1–4 k.c.) są nierozzerwalnie związane z oznaczeniem chwili, w której rozpoczyna się ich bieg, zatem próba stosowania samych terminów przedawnienia z tych przepisów z pominięciem początkowego momentu ich biegu prowadziłaby do poważnych trudności¹⁰. Argumentowi temu nie sposób odmówić słuszności. Przyjęcie, że bieg terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela rozpoczyna się zawsze w dniu ustalonym na podstawie art. 120 § 1 k.c., stawiałoby pod znakiem zapytania stosowanie do przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela przepisów o bezwzględnych terminach przedawnienia roszczeń (termin 20-letni liczony od dnia popełnienia przestępstwa – art. 442¹ § 2 k.c.¹¹). Ponadto, *prima facie* niemożliwe wydawałoby się stosowanie art. 442¹ § 4 k.c., jeśli odesłanie zawarte w art. 819 § 3 k.c. miałyby się odnosić tylko do samych terminów przedawnienia rozumianych jako liczba miesięcy albo lat.

2. Początek biegu terminu przedawnienia w przypadku roszczeń innych niż wynikające z czynów niedozwolonych

Rodzi się pytanie, czy powyższe wątpliwości i sygnalizowane (trafnie zresztą) trudności dotyczące stosowania do *actio directa* przepisów o terminie przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody

9. Tak M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 418; *idem*, *Umowa...*, Warszawa 2016, kom. do art. 819 k.c., nb. 7; D. Fras, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczególna (art. 765–921¹⁶)*, [red.] D. Fras, M. Habdas, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 242; J.M. Kondek, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, [red.] K. Osajda, Legalis 2021, kom. do art. 819, nt. 3. Takie też stanowisko zostało przyjęte w orzecznictwie. W odniesieniu do odpowiedzialności za szkody wyrządzone czynem niedozwolonym zob. m.in.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 21 grudnia 2012 r., sygn. I ACa 1198/12, Legalis; wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 28 lipca 2016 r., sygn. I ACa 127/16, Legalis oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 14 grudnia 2017 r., sygn. I ACa 600/17, Legalis. W odniesieniu do odpowiedzialności za szkody spowodowane niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania zob. m.in.: wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 5 maja 2005 r., sygn. I ACa 1724/04, LEX nr 175178; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21 lipca 2016 r., sygn. V ACa 940/15, Legalis oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 13 września 2017 r., sygn. I ACa 331/17, Legalis. Niejednoznaczne stanowisko zajmuje D. Fuchs, który przyjmuje, co prawda, że odesłanie zawarte w art. 819 § 3 k.c. dotyczy również początku terminu przedawnienia, ale jednocześnie stwierdza, iż wynika stąd, że początkiem biegu terminu przedawnienia roszczeń, o których mowa w art. 819 § 3 k.c., jest (zgodnie z art. 120 § 1 k.c.) dzień wymagalności roszczenia albo dzień, w którym roszczenie mogło najwcześniej stać się wymagalne, i moment ten wiąże z chwilą powstania szkody u poszkodowanego [D. Fuchs, *Refleksje o dopuszczalności umownego wprowadzania klauzul determinujących odpowiedzialność ubezpieczyciela w ubezpieczeniu OC w świetle przepisów o przedawnieniu roszczeń majątkowych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 2, s. 9].

10. M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 418; *idem*, *Umowa...*, Warszawa 2016, kom. do art. 819 k.c., nb. 7.

11. Analogiczne trudności dotyczyłyby stosowania innych terminów bezwzględnych: terminu 10-letniego liczonego od dnia wprowadzenia produktu do obrotu (art. 449⁹ zd. drugie k.c.) oraz terminu rocznego liczonego od dnia, w którym poszkodowany przestał korzystać z usług hotelu lub podobnego zakładu (art. 848 *in fine* k.c.).

wyrządzonej czynem niedozwolonym (podobnie – w razie szkody wyrządzonej przez produkt niebezpieczny¹²), które powstałyby w razie przyjęcia, że odesłanie zawarte w art. 819 § 3 k.c. nie jest odesłaniem również do regulacji początku biegu terminu przedawnienia, mogą być podstawą do formułowania ogólnego wniosku odnoszącego się do wszystkich przepisów o przedawnieniu roszczeń, do których odsyła art. 819 § 3 k.c., a zatem czy mogą być podstawą tezy, że początek biegu terminu przedawnienia wszystkich roszczeń o zapłatę odszkodowania, dochodzonych przez poszkodowanego wobec ubezpieczyciela, należy określać na podstawie przepisów regulujących przedawnienie odpowiedniego roszczenia wobec ubezpieczonego sprawcy szkody, niezależnie od podstawy prawnej, której podlega dane roszczenie odszkodowawcze¹³.

Poszukując rozstrzygnięcia tego problemu należy zauważyć, że art. 819 § 3 k.c. nie przewiduje „odpowiedniego stosowania” przepisów o przedawnieniu roszczeń wobec sprawcy szkody do roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela, lecz wprost stanowi, iż roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela przedawniają się w tych samych terminach co jego roszczenia wobec ubezpieczonego. Gdyby ustawodawca posłużył się w art. 819 § 3 k.c. formułą „odpowiedniego stosowania” przepisów odesłania, istniałoby pole do pewnej elastyczności (np. do stosowania niektórych przepisów regulujących terminy przedawnienia także w zakresie początku biegu tych terminów, a innych przepisów – tylko co do okresu przedawnienia, z pominięciem regulacji dotyczącej początku biegu terminu przedawnienia). Brzmienie art. 819 § 3 k.c. nie daje jednak podstaw do takiego elastycznego podejścia. Regulacja przedawnienia w prawie polskim charakteryzuje się dużym stopniem rygoryzmu¹⁴. W tym świetle trudne do zaakceptowania byłoby stanowisko, które dopuszczałoby określanie początku biegu terminu przedawnienia w przypadku niektórych roszczeń zgodnie z regulacją początku biegu terminu przedawnienia właściwą dla tych roszczeń kierowanych do ubezpieczonego sprawcy szkody, a w przypadku innych – według zasad ogólnych, tj. z pominięciem regulacji początku biegu terminu przedawnienia właściwej dla tego roszczenia do ubezpieczonego sprawcy szkody. Rodziłoby to dużą niepewność rozstrzygnięć dla stron stosunku ubezpieczenia w kwestii tak niekiedy kluczowej, jak przedawnienie roszczenia poszkodowanego. Przede wszystkim jednak takie stanowisko pozbawione byłoby podstawy prawnej. Przemawia to za koniecznością przyjęcia jednolitego rozwiązania w odniesieniu do wszystkich przepisów o przedawnieniu roszczeń wobec sprawcy szkody, do których odsyła art. 819 § 3 k.c., a więc albo uznania tego odesłania za obejmujące także regulację początku biegu terminu przedawnienia w odniesieniu do wszystkich przepisów odesłania, albo przyjęcia (również w odniesieniu do wszystkich przepisów odesłania), że art. 819 § 3 k.c. odsyła tylko do regulacji dotyczącej okresu (liczby miesięcy albo lat) przedawnienia, a początek biegu tego terminu należy w każdym przypadku ustalać na podstawie art. 120 § 1 k.c.

---

12. Pozostawiam na boku nierozstrzygnięty spór o charakter prawny odpowiedzialności za produkt niebezpieczny.

13. Trzeba zaś pamiętać, że będą to nie tylko przepisy o czynach niedozwolonych oraz o odpowiedzialności za niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania, ponieważ wbrew temu, co mogłaby sugerować treść art. 819 § 3 k.c., możliwe przypadki odpowiedzialności ubezpieczyciela wobec poszkodowanego w przypadku ubezpieczenia OC nie ograniczają się do odpowiedzialności za szkody spowodowane czynami niedozwolonymi i niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania (zob. szerzej M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 107–110, 415; *idem*, *Umowa...*, Warszawa 2016, kom. do art. 819, nb. 5).

14. T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, LexisNexis, Warszawa 2012, s. 37. Zob. też A. Wolter, Z. Polickiewicz-Zawadzka, *Przedawnienie roszczeń według kodeksu cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1965, nr 3, s. 383.

Za tym pierwszym rozwiązaniem mogą przemawiać wspomniane już wcześniej trudności w stosowaniu przepisów o przedawnieniu roszczeń z tytułu czynów niedozwolonych, które powstałyby, gdyby początek biegu terminu przedawnienia tych roszczeń ustalany był na zasadach ogólnych, z pominięciem szczególnej regulacji początku biegu terminów przedawnienia zawartej w art. 442¹ k.c. Argumentem za przyjęciem pierwszego rozwiązania jest również to, że regulacja dotycząca terminu przedawnienia określonego roszczenia może być uznana za pełną dopiero wówczas, gdy wskazuje zarówno okres przedawnienia, jak i moment początkowy, od którego ten okres należy liczyć. Samo tylko wskazanie okresu przedawnienia nie pozwala na ustalenie, kiedy roszczenie się przedawnia. Oczywiście, liczne są przepisy wskazujące tylko na sam okres przedawnienia roszczeń¹⁵ i wówczas pełną normę prawną dotyczącą terminu przedawnienia takich roszczeń należy dekonstruować z uwzględnieniem ogólnych przepisów o początku biegu terminu przedawnienia (art. 120 § 1–2 k.c.). W wielu jednak przypadkach początek biegu terminu przedawnienia określony jest w sposób szczególny¹⁶ i za taką decyzją ustawodawcy stoją w niektórych przypadkach konkretne przyczyny związane ze specyfiką roszczeń, do których odnosi się dana regulacja przedawnienia¹⁷. Jeśli ustawodawca odsyła do regulacji terminu przedawnienia przewidzianej dla określonego roszczenia, to musiałaby istnieć silna podstawa do przyjęcia, że jest to odesłanie tylko do jednego z elementów składających się na tę regulację. Takie „rozzszczenie” reżimu przedawnienia musiałoby znaleźć odzwierciedlenie w treści regulacji prawnej (w tym przypadku – art. 819 k.c.). Przepis ten nie daje jednak podstaw do formułowania takiego wniosku. Nie uzasadniają go też żadne inne względy, w szczególności celowościowe. W konsekwencji, zasadne wydaje się stanowisko, zgodnie z którym początek biegu terminu przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela o odszkodowanie należy określać w każdym przypadku na podstawie przepisów dotyczących przedawnienia tego roszczenia w razie jego skierowania do ubezpieczonego sprawcy szkody, niezależnie od reżimu odpowiedzialności tego sprawcy.

3. Szczególne regulacje początku biegu terminu przedawnienia roszczeń odszkodowawczych

Początek biegu terminu przedawnienia bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela zależy zatem od tego, jaka jest podstawa prawna roszczenia poszkodowanego wobec

---

15. Zob. chociażby art. 819 § 1 k.c. od czasu uchylenia art. 819 § 2 k.c. ustawą z 13 kwietnia 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks cywilny oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 82, poz. 557).

16. Zob. przykłady podane w dalszej części opracowania.

17. Przykładowo: rozpoczęcie rocznego terminu przedawnienia roszczeń wynajmującego o naprawienie szkody w chwili zwrotu rzeczy przez najemcę (art. 677 k.c.) uzasadniane jest tym, że z chwilą zwrotu rzeczy następuje na ogół ujawnienie podstawy tych roszczeń, a w miarę upływu czasu od tej chwili narastają problemy z wykazaniem zasadności roszczeń (W. Czachórski, A. Brzozowski, M. Safjan, E. Skowrońska-Bocian, *Zobowiązania. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2009, s. 453; J. Panowicz-Lipska, [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, [red.] J. Panowicz-Lipska, CH Beck, Warszawa 2011, s. 68). O innych szczególnych przepisach o początku biegu terminu przedawnienia roszczeń ze stosunków obligacyjnych zob. T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 146–147. Jak jednak trafnie zauważył ten autor: „w niektórych przypadkach naprawdę trudno o znalezienie uzasadnienia przyjętego przez ustawodawcę rozwiązania” (T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 145).

ubezpieczonego sprawcy szkody. Jeśli podstawą tą są przepisy o czynach niedozwolonych – początek biegu terminu przedawnienia roszczenia wobec ubezpieczyciela należy określać na podstawie przepisów art. 442¹ § 1–3 k.c.¹⁸ Jako że przepisy o czynach niedozwolonych są najczęstszą podstawą prawną roszczeń odszkodowawczych kierowanych przeciwko ubezpieczycielom w ubezpieczeniach OC, a co więcej, jak już wcześniej wspomniano, ścisłe powiązanie terminów przedawnienia tych roszczeń z momentem początkowym ich biegu jest najlepiej dostrzegalne, stanowisko o ustalaniu początku biegu terminu przedawnienia tych roszczeń w oparciu o art. 442¹ § 1–3 k.c. doczekało się potwierdzenia w orzecznictwie sądowym¹⁹. Również w doktrynie²⁰ kwestia ta właściwie nie budzi większych wątpliwości²¹. Mniej zbadanym polem jest początek biegu przedawnienia bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w tych przypadkach, gdy szkoda została wyrządzona wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania.

Przedawnienie tych roszczeń nie zostało uregulowane w sposób tak jednolity, jak w przypadku roszczeń z czynów niedozwolonych. Początek biegu terminu przedawnienia wielu roszczeń o naprawienie szkody wynikającej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania jest oznaczony w przepisach szczególnych. Niektóre z nich są stosowane w praktyce bardzo często. Przykładowo: w razie wyrządzenia szkody wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania z umowy o dzieło, 2-letni termin przedawnienia roszczenia odszkodowawczego

18. Również art. 442¹ § 4 k.c. znajduje zastosowanie w przypadku dochodzenia roszczeń w drodze *actio directa*, ale przepis ten nie reguluje początku biegu terminu przedawnienia, a tylko wstrzymanie jego zakończenia. Zob. też szczególne w stosunku do art. 442¹ § 1 k.c. regulacje terminu przedawnienia odnoszące się do szkód wyrządzonych naruszeniem prawa konkurencji (art. 9 ustawy z 21 kwietnia 2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, Dz.U. 2017, poz. 1132) oraz czynami nieuczciwej konkurencji (art. 20 ustawy z 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, tekst jedn.: Dz.U. 2022, poz. 1233).
19. Zob. m.in. przywołane już wcześniej wyroki: Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 21 grudnia 2012 r., sygn. I ACa 1198/12, Legalis; Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 28 lipca 2016 r., sygn. I ACa 127/16, Legalis oraz Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 14 grudnia 2017 r., sygn. I ACa 600/17, Legalis, a ponadto wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 6 września 2019 r., sygn. III Ca 209/19, Legalis.
20. Zob. m.in. M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 418; S. Pasieka, *Przedawnienie roszczeń do ubezpieczyciela wynikających z umowy ubezpieczenia*, [w:] *Odpowiedzialność cywilnoprawna w obrocie gospodarczym*, [red.] A. Śmieja, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011, s. 195; M. Serwach, *Przedawnienie roszczeń odszkodowawczych w judykaturze oraz w praktyce ubezpieczeniowej*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 4, s. 26–29; K. Malinowska, [w:] *Kontrakty...*, s. 303. Por. też A. Szpunar, *Przedawnienie roszczeń ubezpieczeniowych*, „Prawo Asekuracyjne” 1994, nr 1, s. 48; F. Małyśz, *Przedawnienie roszczeń z umowy ubezpieczenia*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1996, nr 4, s. 6–7.
21. Nie byłoby jednak zgodne z prawdą stwierdzenie, że nie budzi żadnych wątpliwości. Sporne pozostaje bowiem to, czy przy ustalaniu początku biegu terminów przedawnienia liczonych *a tempore scientiae* (art. 442¹ § 1 i 3 k.c.) należy brać pod uwagę dowiedzenie się przez poszkodowanego o osobie odpowiedzialnej za wyrządzenie szkody czy o ubezpieczycielu; ten pierwszy pogląd jest przyjmowany w orzecznictwie (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 21 grudnia 2012 r., sygn. I ACa 1198/12, Legalis, wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 28 lipca 2016 r., sygn. I ACa 127/16, Legalis); za drugim opowiada się M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 419–420; *idem*, *Umowa...*, Warszawa 2016, kom. do art. 819 k.c., nb. 8 oraz M. Zelek, *Początek biegu trzyletniego terminu przedawnienia roszczenia przeciwko ubezpieczycielowi o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2021, nr 3, *passim*. Por. też wyrok SO w Łodzi z 6 września 2019 r., sygn. III Ca 209/19, Legalis, w którym SO, opierając się na art. 5 k.c., nie uwzględnił podniesionego przez ubezpieczyciela zarzutu przedawnienia w sytuacji, w której poszkodowany przez długi czas nie wiedział o ubezpieczycielu.

rozpoczyna bieg od dnia oddania dzieła, a jeśli dzieło nie zostało oddane – od dnia, w którym zgodnie z treścią umowy miało być oddane (art. 646 k.c.)²². W przypadku umowy najmu, roszczenia wynajmującego o naprawienie wyrządzonej przez najemcę szkody polegającej na uszkodzeniu lub pogorszeniu rzeczy będącej przedmiotem najmu, roczny termin przedawnienia biegnie od dnia zwrotu rzeczy przez najemcę (art. 677 k.c.). Roszczenia o naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania umowy przewozu rzeczy przedawniają się w terminie rocznym licząc od dnia dostarczenia przesyłki, a w razie całkowitej utraty przesyłki lub jej dostarczenia z opóźnieniem – od dnia, kiedy przesyłka miała być dostarczona (art. 792 k.c.; zob. też art. 793 k.c.). Szczególne terminy przedawnienia roszczeń odszkodowawczych wynikających z niewykonania lub niewykonania umowy przewozu są też przewidziane w prawie przewozowym²³ (zob. art. 77-78 prawa przewozowego)²⁴. Wyliczenie to nie jest oczywiście wyczerpujące.

4. Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania w razie braku szczególnej regulacji przedawnienia

Z reguły jednak, w braku przepisów szczególnych, roszczenia o naprawienie szkody wynikającej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przedawniają się w ogólnych terminach określonych w art. 118 k.c., a początek biegu terminu ich przedawnienia jest wyznaczany przez art. 120 § 1 k.c., a więc co do zasady jest to dzień wymagalności roszczenia o naprawienie szkody. Wymagalność roszczenia jest w sposób generalny uregulowana w art. 455 k.c., na którego podstawie wyróżnia się tzw. zobowiązania terminowe, czyli takie, w których termin spełnienia świadczenia jest oznaczony (najczęściej w treści czynności prawnej) lub wynika z właściwości zobowiązania, oraz zobowiązania bezterminowe, w których termin spełnienia świadczenia nie jest określony ani nie wynika z właściwości zobowiązania²⁵. Nadzwyczaj rzadkie są przypadki, w których termin spełnienia świadczenia odszkodowawczego na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania byłby uregulowany przez strony w umowie (choć jest to dopuszczalne). Z reguły zatem roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej niewykonaniem lub

---

22. W odniesieniu do tego przepisu sporne jest jednak, czy odnosi się on do przedawnienia roszczeń odszkodowawczych z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, czy tylko do roszczeń o wykonanie umowy (to ostatnie stanowisko prezentuje M. Kaliński, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r., III CZP 72/13*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 4, s. 140; por. też uzasadnienie uchwały Najwyższego z 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 97]. W literaturze zgłoszono nawet postulat uchylecia art. 646 k.c. i tym samym poddania objętych nim roszczeń ogólnej regulacji terminów przedawnienia (art. 118 i 120 k.c.); zob. J.P. Naworski, *Uprawnienia zamawiającego z tytułu wad obiektu budowlanego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1992, nr 10–12, s. 209–210; *idem*, *Początek biegu terminu przedawnienia roszczeń wynikających z umowy o dzieło (próba wykładni art. 646 k.c.)*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 6, s. 6–8 i 13.

23. Ustawa z 15 listopada 1984 r. – Prawo przewozowe, tekst jedn.: Dz.U. 2020, poz. 8.

24. Co do przedawnienia roszczeń wobec ubezpieczyciela z tytułu szkody wyrządzonej na skutek nienależytego wykonania umowy przewozu rzeczy zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21 lipca 2016 r., sygn. V ACa 940/15, Legalis.

25. Zob. szerzej W. Borysiak, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, [red.] K. Osajda, Legalis 2021, kom. do art. 455, nb. 4–21.

nienależytym wykonaniem zobowiązania jest roszczeniem bezterminowym, które staje się wymagalne niezwłocznie po wezwaniu dłużnika przez poszkodowanego do naprawienia szkody. Jako że wymagalność roszczenia jest tym samym zależna od działania poszkodowanego (wierzyciela roszczenia odszkodowawczego), początek biegu terminu przedawnienia jest w odniesieniu do tego roszczenia określaną na podstawie art. 120 § 1 zd. drugie k.c. i jest to dzień, w którym roszczenie odszkodowawcze stałoby się wymagalne, gdyby wierzyciel (poszkodowany) wezwał dłużnika do spełnienia świadczenia w najwcześniejszym możliwym terminie (tzw. hipotetyczna wymagalność). Termin przedawnienia rozpoczyna zatem swój bieg w dniu przypadającym niezwłocznie po tym, jak wierzyciel wezwałby dłużnika do naprawienia szkody w najwcześniejszym możliwym terminie.

Te na pozór proste zasady rodzą od dawna trudności przy próbach odpowiedzi na pytanie, kiedy przypada ów „najwcześniejszy możliwy termin” wezwania kontrahenta do naprawienia szkody. W szczególności wątpliwości budzi, czy należy ten termin ustalać *a tempore facti* czy *a tempore scientiae*, a jeśli *a tempore facti*, to jakie zdarzenie uznać za prawnie relewantne dla ustalenia początku przedawnienia²⁶. Kontrowersje te mają charakter ogólny i nie dotyczą tylko roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela. Są one jednak widoczne również w orzecznictwie dotyczącym początku biegu terminu przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela o zapłatę odszkodowania, jeśli szkoda została spowodowana nienależytym wykonaniem zobowiązania, a nie ma przepisów szczególnych regulujących przedawnienie (w tym początek jego biegu) roszczeń odszkodowawczych wynikających z niewykonania / nienależytego wykonania zobowiązania tego typu.

W stanach faktycznych, w których szkoda została wyrządzona nienależytym wykonaniem umowy o świadczenie usług, a zatem początek biegu terminu przedawnienia roszczenia wobec sprawcy szkody (i tym samym wobec ubezpieczyciela) należało ustalać na podstawie art. 120 § 1 zd. drugie w zw. z art. 455 k.c., w celu ustalenia początku biegu tego terminu sądy podejmowały próbę określenia, kiedy poszkodowany mógł najwcześniejszym wezwać drugą stronę umowy do spełnienia świadczenia odszkodowawczego²⁷, i dochodziły do wniosku, że był to moment powstania roszczenia o naprawienie szkody wynikłej z nienależytego wykonania umowy. Sądy przyjmowały, że roszczenie to powstało w momencie zrealizowania się wszystkich przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej określonych w art. 471 k.c., tj. wyrządzenia wierzycielowi szkody wskutek naruszenia zobowiązania.

---

26. Zob. szerzej M. Grochowski, *Początek biegu przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody „ex contractu”*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 8, s. 423–425 i tam zestawione poglądy w tej kwestii.

27. Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 13 września 2017 r., sygn. I ACa 331/17, Legalis. W świetle uzasadnienia tego wyroku sądy nie dokonały wprost kwalifikacji prawnej umowy, której nienależyte wykonanie doprowadziło do powstania szkody, a była to umowa z radcą prawnym dotycząca postępowania sądowego, zatem, jak się wydaje, sądy zakwalifikowały ją jako umowę o świadczenie usług (art. 750 k.c.). Co prawda, na podstawie opisu stanu faktycznego nie można wykluczyć umowy o dzieło, bowiem, jak się wydaje, poszkodowany nie powierzył radcy prawnemu prowadzenia w jego imieniu postępowania sądowego, lecz zwracał się do niego o sporządzanie poszczególnych pism procesowych, co można by traktować jako szereg umów o dzieło, lecz wówczas przedawnienie roszczeń podlegałoby ocenie na podstawie art. 646 k.c., a tymczasem ze stanowiska sądów obu instancji wynika, że termin przedawnienia oceniały na podstawie zasad ogólnych (art. 117 i 120 k.c.), co wskazuje na zakwalifikowanie umowy jako umowy o świadczenie usług. Por. też wyrok Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z 8 października 2014 r., sygn. I C 1166/12, zreferowany w wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 23 kwietnia 2015 r., sygn. I ACa 994/14, Legalis.

Ten kierunek rozumowania jest w zasadniczych zarysach prawidłowy²⁸, chociaż łatwo w nim o pomyłki lub zbyt duże uproszczenia. W szczególności nieuprawnionym uproszczeniem byłoby stwierdzenie, że w przypadku roszczeń o odszkodowanie z powodu nienależytego wykonania zobowiązania, dla których początek biegu terminu przedawnienia należy ustalać na podstawie art. 120 § 1 zd. drugie k.c., przedawnienie roszczenia poszkodowanego do ubezpieczyciela rozpoczyna się w dniu powstania szkody spowodowanej przez ubezpieczonego²⁹. W świetle art. 120 § 1 zd. drugie w zw. z art. 455 k.c. w przypadku zobowiązań bezterminowych roszczenie staje się wymagalne dopiero po upływie pewnego czasu od doręczenia dłużnikowi wezwania³⁰ do spełnienia świadczenia („niezwłocznie” po wezwaniu), nie zaś z chwilą wezwania czy też z chwilą, gdy wystosowanie wezwania było najwcześniej możliwe³¹. Hipotetyczna wymagalność takiego roszczenia nie następuje więc w dniu powstania szkody, gdyż nawet gdyby wierzyciel wezwał dłużnika do spełnienia świadczenia od razu w dniu powstania szkody, to roszczenie i tak nie stałoby się wymagalne w tym samym dniu³².

Należy zwrócić uwagę, że stanowisko, zgodnie z którym w przypadku roszczeń bezterminowych o naprawienie szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania bieg terminu ich przedawnienia wobec ubezpieczyciela rozpoczyna się niezwłocznie po tym, jak spełnione zostały wszystkie przesłanki odpowiedzialności wymienione w art. 471 k.c. (z uwzględnieniem czasu potrzebnego na doręczenie dłużnikowi wezwania do naprawienia szkody), zakłada, iż od razu w momencie zrealizowania się przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej, w tym powstania szkody, staje się możliwe (w rozumieniu art. 120 § 1 zd. drugie k.c.) wezwanie przez poszkodowanego sprawcy szkody do jej naprawienia. Przykłady z praktyki orzeczniczej w sprawach ubezpieczeniowych dobrze pokazują, że niekiedy sytuacja nie przedstawia się tak prosto, gdyż poszkodowany nie zawsze dowiadyuje się o szkodzie już w początkowej chwili, gdy szkoda powstaje³³; również o naruszeniu zobowiązania poszkodowany często dowiadyuje się dużo później,

---

28. Por. uchwałę Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 97 wraz z głosem M. Kalińskiego, *op. cit.*, s. 141.

29. Nie ustrzegł się tego błędu Sąd Apelacyjny w Poznaniu w przywołanym wyżej wyroku z 13 września 2017 r., sygn. I ACa 331/17, *Legalis*, ani Sąd Najwyższy w uchwale z 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 97: „Uwzględniając konstrukcję hipotetycznej wymagalności roszczenia o wykonanie zobowiązania bezterminowego, do której ustawodawca odwołuje się w art. 120 § 1 zd. drugie k.c., należy stwierdzić, że chwilą, w której wierzyciel najwcześniej może wezwać dłużnika do zapłaty odszkodowania, jest dzień, w którym doszło do spełnienia przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej. W konsekwencji, w tym momencie rozpocznie się bieg przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody *ex contractu*”.

30. Zob. art. 60 § 1–2 k.c.

31. Zob. szerzej B. Kordasiewicz, [w:] *System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, [red.] Z. Radwański, CH Beck, Warszawa 2012, s. 756; T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 143; M. Grochowski, *op. cit.*, s. 423–425.

32. Poza wyjątkowymi i czysto teoretycznymi przypadkami, w których szkoda byłaby nadzwyczaj niewielkich rozmiarów, a zasadność roszczenia poszkodowanego byłaby tak oczywista, że nie wymagałaby żadnej analizy ze strony sprawcy szkody.

33. Zob. stan faktyczny, w którym zapadł przywołany już wcześniej wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 25 października 2013 r., sygn. I ACa 1000/13, *Legalis*. Nienależyte wykonanie umowy przez ubezpieczoną spółkę świadczącą usługi księgowo-podatkowe spowodowało u poszkodowanego powstanie szkody wyrażającej się w narosłych odsetkach od zaległości podatkowych. Kontrola skarbową, w której wyniku poszkodowany dowiedział się o szkodzie, została wszczęta po ponad 4 latach od dnia, w którym upłynął termin zapłaty należności podatkowych. Por. też stan faktyczny, w którym zapadł wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie

na przykład w chwili, gdy ujawni się szkoda. W takich przypadkach może powstać wątpliwość, czy skoro poszkodowany nie wie o naruszeniu zobowiązania ani o szkodzie, to czy uzasadnione jest przyjęcie, że już chwila spełnienia przesłanek z art. 471 k.c. wyznacza najwcześniej możliwy termin wezwania sprawcy szkody do jej naprawienia w rozumieniu art. 120 § 1 zd. drugie k.c. Utrwalone jest jednak stanowisko orzecznictwa i doktryny udzielające na to pytanie odpowiedzi pozytywnej³⁴. Początek biegu terminu przedawnienia roszczeń, do których znajduje zastosowanie art. 120 § 1 zd. drugie k.c., jest przez ustawodawcę celowo uniezależniony od świadomości poszkodowanego co do tego, czy przysługuje mu roszczenie. W praktyce w sprawach ubezpieczeniowych sądy próbują niekiedy nieco łagodzić tę rygorystyczną dla poszkodowanego zasadę, operując odpowiednio pojęciem szkody lub ustalając moment, w którym ona powstaje³⁵.

5. Wymagalność roszczenia wobec ubezpieczonego czy roszczenia wobec ubezpieczyciela?

W przypadkach, gdy początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o odszkodowanie z tytułu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy należy ustalać na podstawie art. 120 § 1 k.c., wątpliwości może budzić również to, czy należy brać pod uwagę wymagalność roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego sprawcy szkody, czy też wymagalność bezpośredniego roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela, jak i to, czy w przypadku konieczności ustalenia hipotetycznej wymagalności (art. 120 § 1 zd. 2 k.c.) należy ustalać hipotetyczną wymagalność roszczenia wobec ubezpieczonego czy roszczenia wobec ubezpieczyciela.

Kwestia ta może się wydawać niejednoznaczna, ponieważ z jednej strony przedmiotem oceny pozostaje roszczenie bezpośrednie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela i to w odniesieniu do tego roszczenia bada się jego przedawnienie, w tym także – ustala początek jego biegu, co mogłoby sugerować, że w tych przypadkach, gdy początek biegu przedawnienia roszczenia wyznacza moment jego wymagalności lub hipotetycznej wymagalności, określając tę wymagalność lub hipotetyczną wymagalność, powinno się brać pod uwagę to właśnie badane roszczenie. Takie zapatrywanie wydaje się jednak sprzeczne z art. 819 § 3 k.c., który przewiduje, że roszczenie bezpośrednie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela przedawnia się w terminie przewidzianym dla

---

z 23 kwietnia 2015 r., sygn. I ACa 994/14, Legalis, w którym również poszkodowany dowiedział się o szkodzie wyrządzonej nienależytym wykonaniem umowy świadczenia usług doradztwa podatkowego dopiero po kilku latach od chwili, gdy upłynął termin zapłaty należności podatkowych [decyzja organu kontroli skarbowej I instancji została wydana po ponad 4 latach; postępowanie sądowo-administracyjne zostało zakończone po upływie dalszych 2 lat].

34. Tak m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 18 stycznia 2008 r., sygn. V CSK 367/07, Legalis; uchwała Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, OSNC 2014, nr 10, poz. 97; wyrok Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2014 r., sygn. III CSK 36/14, OSNC 2016, nr 1, poz. 5 [por. też wyrok Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2003 r., sygn. I CKN 316/01, OSNC 2004 nr 7–8, poz. 117]; w doktrynie zob. w szczególności R. Klimek, *Dyskusyjne problemy przedawnienia roszczeń*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 3, s. 641–643, 646, 649; T. Pałdyna, *op. cit.*, s. 36, 138–141; M. Grochowski, *op. cit.*, s. 423–425; M. Kaliński, *op. cit.*, s. 141; B. Kordasiewicz, [w:] *System...*, s. 753 i tam przywołana literatura.

35. Tak należy ocenić ustalenia sądów co do momentu powstania szkody w sprawach, w których zapadły wyroki przywołane w przyp. 33; zob. ponadto wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 28 lipca 2016 r., sygn. V ACa 868/15, Legalis.

roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego sprawcy szkody. Skoro zatem do ustalenia początku biegu przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego konieczne jest ustalenie daty wymagalności (albo hipotetycznej wymagalności) tego roszczenia, to również wymagalność (hipotetyczną wymagalność) tego roszczenia należy brać pod uwagę przy określaniu terminu przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela. Przeciwnie stanowisko mogłoby łatwo prowadzić do pominięcia treści art. 819 § 3 k.c., gdyż wszystkie przepisy szczególne o przedawnieniu, do których on odsyła (a więc także przepisy o początku biegu przedawnienia), odnoszą się przecież do roszczenia wobec ubezpieczonego, nie zaś do roszczenia wobec ubezpieczyciela. Mimo to, z mocy tego odesłania, należy je stosować (wprost) do roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela.

Wobec powyższego, trafne wydaje się stanowisko, że ustalając początek biegu terminu przedawnienia roszczenia wobec ubezpieczyciela na podstawie art. 120 § 1 k.c., należy się odwołać do wymagalności (lub hipotetycznej wymagalności) roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego sprawcy szkody, nie zaś do wymagalności (hipotetycznej wymagalności) roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela³⁶, gdyż tę należało by ustalać z uwzględnieniem art. 817 k.c.³⁷ Przyjęcie takiego samego początku terminu przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego i wobec ubezpieczyciela (oraz takiego samego terminu przedawnienia) nie oznacza, że bieg tych terminów w odniesieniu do każdego z tych roszczeń będzie się przedstawiał tak samo³⁸. W szczególności, w odniesieniu do każdego z dłużników poszkodowany dysponuje innymi środkami pozwalającymi przerwać bieg przedawnienia. W przypadku roszczenia wobec ubezpieczyciela przerwa ta może nastąpić również przez zgłoszenie ubezpieczycielowi roszczenia lub zdarzenia objętego ubezpieczeniem (art. 819 § 4 k.c.), ale zgłoszenie takie nie spowoduje przerwy biegu przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego sprawcy szkody. Można zatem stwierdzić, że w świetle art. 819 § 3 k.c. ustawodawca zapewnia poszkodowanemu „w punkcie wyjścia” tyle samo czasu na dochodzenie roszczenia wobec ubezpieczonego i ubezpieczyciela, lecz później już tylko od zapobiegliwości samego poszkodowanego zależy to, jak długi w stosunku do którego z dłużników roszczenie pozostanie nieprzedawnione.

Stanowisko, zgodnie z którym art. 819 § 3 k.c. w każdym przypadku, także w odniesieniu do odpowiedzialności za szkodę spowodowaną naruszeniem zobowiązania, odsyła do przepisów o przedawnieniu roszczeń odszkodowawczych do sprawcy szkody również w zakresie początku biegu terminu przedawnienia, prowadzi do określonych konsekwencji. Jeśli początek terminu przedawnienia tych roszczeń jest ustalany na podstawie art. 120 § 1 zd. drugie k.c., to inną będzie data wymagalności roszczenia poszkodowanego do ubezpieczyciela o zapłatę odszkodowania (a zatem

---

36. Jak się wydaje, tak jednak orzekł Sąd Apelacyjny w Krakowie w wyroku z 25 października 2013 r., sygn. I ACa 1000/13, Legalis. Stanowisko przedstawione w tym wyroku jest zresztą nad wyraz niejasne, ponieważ przyjęto w nim, że 3-letni termin przedawnienia roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela o naprawienie szkody wynikłej z nienależytego wykonania przez ubezpieczonego umowy świadczenia usług (którą *notabene* sąd błędnie zakwalifikował jako umowę zlecenia, ale z uwagi na treść art. 750 k.c. nie miało to wpływu na rozstrzygnięcie) należało liczyć od dnia wymagalności (a więc nie od dnia hipotetycznej wymagalności) roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela o zapłatę odszkodowania, a jednocześnie sąd przyjął, że roszczenie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela stało się wymagalne wtedy, gdy poszkodowany dowiedział się o doznanej szkodzie. Stanowisko to nie ma jakiegokolwiek podstawy w przepisach.

37. W przypadku ubezpieczeń obowiązkowych – art. 14 u.o.o.

38. Zob. szerzej M. Krajewski, *Ubezpieczenie...*, s. 420–421 i tam przywołana literatura.

data, od której należą się poszkodowanemu odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia przez ubezpieczyciela), a inna – data hipotetycznej wymagalności roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczonego sprawcy szkody, ustalana na podstawie art. 120 § 1 zd. drugie k.c. na potrzeby określenia początku biegu terminu przedawnienia roszczenia wobec ubezpieczyciela. Nie jest to sytuacja nadzwyczajna, ponieważ do rozbieżności między datą wymagalności roszczenia a datą, od której rozpoczyna bieg termin przedawnienia, może dojść w przypadku wielu roszczeń, w szczególności tych, do których znajduje zastosowanie art. 120 § 1 zd. drugie k.c.³⁹ Jednak w przypadku ubezpieczenia OC sytuacja jest jeszcze bardziej skomplikowana, ponieważ w odniesieniu do roszczeń wobec ubezpieczonego sprawcy szkody, których wymagalność zależy od podjęcia przez poszkodowanego określonej czynności, na podstawie innych przepisów ustalana będzie hipotetyczna wymagalność roszczenia poszkodowanego na potrzeby określenia początku biegu terminu przedawnienia, a na podstawie innych – dzień, z którego upływem ubezpieczyciel popadł w opóźnienie w spełnieniu świadczenia na rzecz poszkodowanego [art. 817 k.c.]⁴⁰.

Podsumowanie

Rozwiązanie przedstawione w niniejszym opracowaniu stanowi próbę odtworzenia ogólnych zasad, według których w świetle aktualnego stanu prawnego należy ustalać początek biegu terminu przedawnienia w przypadku wszystkich bezpośrednich roszczeń poszkodowanych wobec ubezpieczycieli. Obecny stan prawny w zakresie początku biegu terminu przedawnienia bezpośrednich roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela jest wyjątkowo niejasny. O ile w odniesieniu do roszczeń o naprawienie szkody wynikłej z czynów niedozwolonych w zasadniczym zakresie praktyka orzecznicza wypracowała już pewne jednolite rozwiązania⁴¹, o tyle w przypadku bezpośrednich roszczeń o naprawienie szkód wynikłych z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania wiele kwestii wymaga jeszcze wyjaśnienia zarówno przez doktrynę, jak i orzecznictwo. Wielość terminów (i tym samym początków terminów) przedawnienia roszczeń poszkodowanego wobec ubezpieczyciela w przypadku szkód spowodowanych niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania jest pochodną wielości szczególnych terminów przedawnienia takich roszczeń odszkodowawczych w aktualnie obowiązującym stanie prawnym. Uproszczenie stanu prawnego w tym zakresie wymagałoby zatem systemowych zmian i ograniczenia wielości szczególnych regulacji przedawnienia. Z analizy orzecznictwa sądowego przywołanego w niniejszym opracowaniu zdaje się jednak wynikać, że w przypadku dochodzenia od ubezpieczyciela odszkodowania z tytułu szkód wynikłych z naruszenia zobowiązania większe trudności sprawia

---

39. Wystarczy, aby wzywając dłużnika do spełnienia świadczenia [art. 455 *in fine* k.c.], wierzyciel wyznaczył mu dłuższy termin do spełnienia świadczenia niż „niezwłocznie po wezwaniu”. Dłużnik popadnie w opóźnienie dopiero po upływie terminu wyznaczonego przez wierzyciela w wezwaniu, ale termin przedawnienia zacznie biec już po upływie okresu „niezwłocznie po” wezwaniu, niezależnie od terminu wskazanego przez wierzyciela w treści wezwania.

40. Por. jednak uchwałę Sądu Najwyższego z 9 czerwca 1995 r., sygn. III CZP 69/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 144, trafnie krytykowaną przez M. Krajewskiego, *Umowa...*, Warszawa 2016, kom. do art. 817, nb. 22.

41. Problematyczne pozostaje wspomniane w przyp. 21 zagadnienie początku biegu terminu przedawnienia *a tempore scientiae* w przypadku roszczenia poszkodowanego wobec ubezpieczyciela, które wymaga jednak odrębnego omówienia.

w praktyce prawidłowe określenie początku biegu terminu przedawnienia roszczeń bezpośrednich poszkodowanego, do których należy zastosować ogólną regulację z art. 120 § 1 k.c. W szczególności problemy sprawia to, że przedmiotem postępowania jest roszczenie poszkodowanego wobec ubezpieczyciela i to ono podlega ocenie co do jego zasadności, ale początek biegu jego przedawnienia należy oceniać tak, jakby było ono kierowane wobec ubezpieczonego sprawcy szkody. Taki skutek art. 819 § 3 k.c. nie zawsze jest dostrzegany (lub aprobowany) w orzecznictwie.

Wykaz źródeł

- Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, LexisNexis, Warszawa 2009.
- Fuchs D., *Refleksje o dopuszczalności umownego wprowadzania klauzul determinujących odpowiedzialność ubezpieczyciela w ubezpieczeniu OC w świetle przepisów o przedawnieniu roszczeń majątkowych*, „Rozprawy Ubezpieczeniowe” 2008, nr 2.
- Grochowski M., *Początek biegu przedawnienia roszczeń o naprawienie szkody „ex contractu”*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 8.
- Kaliński M., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r., III CZP 72/13*, „Państwo i Prawo” 2016, nr 4.
- Klimek R., *Dyskusyjne problemy przedawnienia roszczeń*, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” 2006, nr 3.
- Kodeks cywilny z komentarzem*, Winiarz J. [red.], Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1989.
- Kodeks cywilny. Komentarz*, Osajda K. [red.], Legalis 2021.
- Kodeks cywilny. Komentarz. Tom V. Zobowiązania. Część szczególna (art. 765–921¹⁶)*, Fras D., Habdas M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Kontrakty na rynku ubezpieczeń. Komentarz do przepisów i warunków ubezpieczenia*, Fuchs D., Malinowska K., Maśniak D. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2020.
- Kowalewski E., Łopuski J., *Przedawnienie roszczeń z ubezpieczenia gospodarczego*, „Studia Ubezpieczeniowe” 1989, t. X.
- Krajewski M., *Ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej według kodeksu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa 2011.
- Krajewski M., *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2004.
- Krajewski M., *Umowa ubezpieczenia. Art. 805–834. Komentarz*, CH Beck, Warszawa 2016.
- Malinowska-Kamińska K., *Konstrukcja claims made policy na gruncie prawa polskiego*, „Prawo Asekuracyjne” 2001, nr 1.
- Małysz F., *Przedawnienie roszczeń z umowy ubezpieczenia*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1996, nr 4.
- Naworski J.P., *Początek biegu terminu przedawnienia roszczeń wynikających z umowy o dzieło [próba wykładni art. 646 k.c.]*, „Przegląd Prawa Handlowego” 1998, nr 6.
- Naworski J.P., *Uprawnienia zamawiającego z tytułu wad obiektu budowlanego*, „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego” 1992, nr 10–12.
- Pałdyna T., *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, LexisNexis, Warszawa 2012.
- Pasieka S., *Przedawnienie roszczeń do ubezpieczyciela wynikających z umowy ubezpieczenia, w: Odpowiedzialność cywilnoprawna w obrocie gospodarczym*, Śmieja A. [red.], Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011.

- Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Tom II. Komentarz. Prawo o kontraktach w ubezpieczeniach. Komentarz do przepisów i wybranych wzorców umów*, Brodecki Z., Glicz M., Serwach M. [red.], Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Raczyński A., *Sytuacja prawna poszkodowanego w ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej*, CH Beck, Warszawa 2010.
- Serwach M., *Przedawnienie roszczeń odszkodowawczych w judykaturze oraz w praktyce ubezpieczeniowej*, „Prawo Asekuracyjne” 2013, nr 4.
- System Prawa Prywatnego. Tom 2. Prawo cywilne – część ogólna*, Radwański Z. [red.], CH Beck, Warszawa 2012.
- System Prawa Prywatnego. Tom 8. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Panowicz-Lipska J. [red.], CH Beck, Warszawa 2011.
- Szpunar A., *Przedawnienie roszczeń ubezpieczeniowych*, „Prawo Asekuracyjne” 1994, nr 1.
- Wolter A., Polickiewicz-Zawadzka Z., *Przedawnienie roszczeń według kodeksu cywilnego*, „Państwo i Prawo” 1965, nr 3.
- Zelek M., *Początek biegu trzyletniego terminu przedawnienia roszczenia przeciwko ubezpieczycielowi o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2021, nr 3.

Beginning of the limitation period for claims of the injured party against the insurer in civil liability insurance

The provisions of the Civil Code do not directly determine the beginning of the statute of limitations of a direct claim of the injured party against the insurer in civil liability insurance. Article 819.3 of the Civil Code only states in general terms that direct claims of the injured party against the insurer become time-barred within the time limit set for such claims in the provisions on liability for damage caused by a tort, or arising from the non-performance or improper performance of an obligation, i.e., in the provisions specifying the limitation of claims of the injured party against the insured. There are doubts as to how to determine the beginning of the limitation period in the case of various legal bases for claims for compensation of damage. The author assumes that the beginning of the running of the limitation period for direct claims of the injured party against the insurer should also be determined in each case on the basis of those provisions that determine the beginning of the running of limitation period for the claim against the insured, regardless of the legal basis of the claim.

Keywords: civil liability insurance, actio directa, statute of limitations, due date of a claim, claim for indemnity.

DR JULITA ZAWADZKA – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, adwokat przy ORA w Krakowie.

e-mail: julita.zawadzka@uj.edu.pl

ORCID: 0000-0002-9255-7468

